

Výkon agendy veřejné opatrovníka obcemi

Ministerstvo vnitra, Praha, 18. června 2015

VÝKON PŘENESENÉ PŮSOBNOSTI – PŮSOBNOST OCHRÁNCE

Léta se vedly spory, zda výkon veřejného opatrovnictví spadá do výkonu přenesené nebo samostatné působnosti obce. Výklad podle zákona o obcích prolomil Ústavní soud v roce 2007 a následně začal konstantně na základě výkladu ústavy judikovat, že pokud stát rozhodnutím soudu zasáhne do autonomního prostoru jednotlivce a zbaví ho možnosti platně právně jednat, nese po celou dobu omezení stát odpovědnost za jeho zastoupení. V roce 2015 již není situace nejasná – výkon funkce veřejného opatrovníka obcí je výkonem přenesené působnosti (zákon o obcích, 149b/3 – od 1/1/2014). Z toho plyne:

- Jednoznačně je zde působnost krajských úřadů v oblasti metodiky a kontroly
- Veřejný ochránce práv se může zabývat stížnostmi na výkon veřejného opatrovnictví a může provádět také šetření z vlastní iniciativy

Opatrovnictvím se začal blíže zabývat ochránce JUDr. Varvařovský. Od roku 2012 ochránce řešil několik desítek věcí. S rozseknutím otázky, zda se jedná o výkon přenesené či samostatné působnosti, jako by se jeden konflikt vyřešil. Bližší vhled do agendy však rozkryl mnohé další konflikty.

Od počátku vedlo ochránce jeho poznání o neuspokojivém stavu ohledně podmínek výkonu veřejného opatrovnictví k dialogu s dotčenými ministerstvy a k připomínkování připravované legislativy (nerealizované návrhy věcného záměru a nového občanského zákoníku).

TÉMATÁ STÍŽNOSTÍ

Nic překvapivého. Když je vyjmenuji, předznamenujím, kde veřejné opatrovnictví bota tlačí – z hlediska prostředků k jeho výkonu, zajištění metodického vedení a navazujících služeb:

- **zajištění vhodného ubytování/soc. služby**
- **rozhodnutí o přechodu do pobytové služby**
- **umístění do NEREG zařízení**
- **nečinnost při splácení dluhů**
- **rozhodování za opatrovaného**

V praxi tyto situace někdy staví opatrovaného a opatrovníka proti sobě. Opatrovaný chce zastoupení tak, aby realizovala jeho přání a zájmy – a má na to právo, když jej stát připravil o možnost samostatně jednat. Opatrovník nemá dost zdrojů na to, aby vše zvládal.

Obec (pracovník) jsou frustrováni, že je opatrovaný nebo dokonce i ochránce kritizují za nějaké aspekty výkonu opatrovnictví. Neřešme, zda věcně oprávněně.

To je mimořádně neblahý konflikt. Přitom je třeba říci, že v pojetí nového OZ už opatrovnictví není jen dávání razítek na smlouvy!

PŘÁVNÍ JEDNÁNÍ A DALŠÍ ČINNOSTI

Opatrovnictví – dle definice NOZ – již neobnáší jen právní jednání, ale předpokládá řadu dalších aktivit.

Aby opatrovník mohl řádně vykonávat svou funkci, musí znát potřeby opatrovaného, jeho názory, přesvědčení, vyznání, poměry, ve kterých žije, i dřívější způsob života. To je mimořádně časově a personálně náročný úkol.

Jak jinak ale přistoupit například k zákonnému požadavku, aby opatrovník dbal, aby způsob opatrovancova života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi?

Nebo jak jinak přistoupit k tomu, že občanský zákoník a Úmluva o právech osob se zdravotním postižením už zřetelně inklinuje k podporovanému rozhodování a ustupují od rozhodování náhradního? To je přece mnohem časově náročnější.

Kdo to zohlední?

Kdo dá hranice tomuto požadavku na opatrovníka?

OPATROVNICTVÍ VS. SOCIÁLNÍ PRÁCE

Není to totéž. Stejně jako není totéž opatrovnictví a sociální služba.

Je velmi blahodárné, když je opatrovaný klientem sociální práce a opatrovnictví z toho může těžit.

Doporučení ochránkyně: Pokud není v silách opatrovníka posoudit situaci opatrovaného – zda se jedná o nepříznivou sociální situaci – a navrhnout adekvátní řešení a kroky, které k němu mohou vést, je namístež žádat o pomoc příslušný obecní úřad obce s rozšířenou působností. V rámci výkonu přenesené působnosti obec vykonává sociální práci, která zahrnuje i vyhledávání osob v nepříznivé sociální situaci, individuální plánování a přímou sociální práci.

Nicméně aby sociální práce mohla systémově odlehčit opatrovníkům, bylo by nutné poskytnout k jejímu zajištění více financí.

HRANICE ÚKOLU OPATROVNÍKA

Častým konfliktem opatrovníků je to, kam až má opatrovník zajít – je to konflikt naplňování přání opatrovaného, nebo jeho zájmu. Projevuje se v zajištění bydlení, řešení priorit při používání peněz opatrovaného, volbě sociální služby.

Zájem často nelze naplnit – buď že je v kolizi s přáním opatrovaného a není důvod je překonat, anebo jsou zde objektivní překážky (nedostatek peněz, nedostatek sociálních služeb).

Stanovisko ochránkyně: opatrovník odpovídá za proces – zjišťování přání a zájmů, za pokusy o řešení nepříznivé sociální situace. Není odpovědný za výsledek, neboť jej ostatně není schopen zajistit.

Ačkoli se už hodně napsalo o tom, že opatrovník je zástupce pro právní jednání, stále ještě se lze setkat s případy, kdy opatrovník zasahuje mnohem více a usurpuje si rozhodování i o jiných věcech – s kým bude opatrovaný žít, za co bude utrácet kapesné apod.

GESTOR OPATROVNICTVÍ

Věřím, že to, co jsem doposud představila, představuje konflikty pouze zdánlivé, kdy nejasnosti vymizí – tedy za naplnění nutných předpokladů, kterými jsou především

- zajištění financování výkonu opatrovnictví,
- zajištění jednotného metodického vedení.

Až budou zákonem stanoveny podrobnosti odborné způsobilosti opatrovníka, kontroly a práv a povinností, které nyní postrádáme, bude stále znovu a znovu na stole, zda je výkon opatrovnictví kryt finančně (tedy státní dotací) a zda průběžně bude probíhat metodické vedení. Naplnění obou podmínek předpokládá gestora této správní činnosti. Ze zákona o obcích sice plyne, že

- na plnění úkolů v přenesené působnosti obdrží obec ze státního rozpočtu příspěvek a
- metodickou a odbornou pomoc při výkonu přenesené působnosti poskytuje orgánům obcí krajský úřad,

hladké naplnění oběho vyžaduje gestora na úrovni ministerstva. Některé krajské úřady souběžně s metodickým vedením na úseku sociální práce se věnují i tématu opatrovnictví, ovšem celkově je tato činnost nejednotná a někde absentuje.

Z „paměti“ veřejného ochránce práv:

V roce 2012 inicioval ochránce Varvařovský u Ministerstva vnitra (za podpory Svazu měst a obcí) a Ministerstva spravedlnosti vyřešení toho, pod které ministerstvo problematika opatrovnictví spadá. V souladu se stanoviskem tehdejšího ochránce se k tématu přihlásil resort spravedlnosti s tím, že na nový civilní kodex musí nasednout i související právní úprava opatrovnictví. Již tehdy ministr Blažek připustil, že je problém, že

- veřejní opatrovníci často suplují práci sociálních pracovníků,
- chybí metodika a vzdělávání,
- že výkon veřejností obstarávají lidé z obcí ve svém volném čase a
- je hrazen z rozpočtů obcí.

K agendě opatrovnictví se přihlásil s tím, že návrh zákona musí být připraven v úzké spolupráci s MF, MPSV, MSp a MV.

Přidávám, že je třeba rozvinout konstruktivní dialog se soudy, který bude v odborné rovině tak, aby nebyl pocíťován jako zasahování do nezávislosti. Soudy nemohou zajišťovat metodické vedení pro správní činnost několika tisíců obcí.

Mgr. Marie Lukášová